

Vuk'uzenzele

O e tlišetšwa ke Dikgokagano tša Mmušo (GCIS)

English/Sepedi

Lewedi 2022 Kgatišo 1

Dijo tša go hlohleletšwa ke isiZulu di dirile gore resturente ya Motsekapa e tume

Owen Mngadi

Ka go laetša boikgantšho bja bohwa bja gagwe ka dijo tša setšo, mongresturente Mmabatho Molefe wa go tšwa Emazulwini o dirile gore resturente ya gagwe e tume kudu morago ga gore e akaretšwe lenaneong la diresturente tše kaonekaone lefaseng la go bitšwa 50 Next.

Lenaneo le le hlagiša ka tatelano maina a 50 a baapei bao ba kgahlišago kudu lefaseng, bao ba nago le bokgoni bja gore ka tšatši le lengwe ba ka hlagelela lenaneong la mabonwa la Diresturente tše 50 tše Kaonekaone Lefaseng.

Molefe (27) o thomile resturente ya gagwe ya sebjalebale ya isiZulu gola Motsekapa kua e V&A Waterfront mo Karolong ya bao ba Ithomelago Dikgweboboka ka 2020, morago ga gore a lahlegelwe ke mošomo wa gagwe intastering ya diresturente ka baka la leuba COVID-19.

O bolela gore boapei bja

gagwe bo hlohleletšwe ke ka fao a godišitšwego ka gona gola KwaZulu-Natal fao kokoagwe a bego a apea dijo tša setšo. O dumela gore se se mo tšwetše mohola le go mo thuša gore a phale ba bangwe phadišanong ya go bitšwa 50 Next.

Molefe o bolela gore Emazulwini, yeo phetolelo ya yona e lego 'magodimo', e gokagokeditše kgahlego go tšwa go MaAfrika Borwa le baeti ba boditšhabatšhaba bao ba ikemišeditšego go kwa tatso ya dijo tša gagwe tša go hlohleletšwa ke isiZulu. Karolo ya bao ba Ithomelago Dikgwebo, e lego hapo ya dijo tša ka mo Afrika Borwa le setšo, ke lefelo le kaonekaone la gagwe, a realo.

Emazulwini e fana ka menu wa sesola sa dintsanatsana tše šupa, wo o fetogafetogang sehla se sengwe le se sengwe. Dijo tša Molefe di solwa ka bothakga, ebile di akaretša le disola tša *Isi-jingi* – bogobe bja go dirwa ka lephotse, lephotse la go

bešwa, lebebe la go kgahla la go dirwa ka diperekisi le potloro; *Isibindi nechalaka* – sebetse sa kgomo sa go gatikwa ka potloro, chakalaka ya digwere tše serolwane le moro wa eie; le *Iqanda, Isibindi noshatini* – motswako wa setšhuu se gadikilwego, dibete tša kgogo mogwapa wa go tlotšwa ka borobjwe bja lee.

“Ge o fihla Motsekapa, o ka direga gore o se bone taetšo ya makgonthe ya gore Afrika Borwa e mabapi le eng, ke ka fao ke tšeerego sephetho sa go dira se maleba ka dijo tša setšo le go laetša baeti tseo re di jago.

Ke ipotša tšatši ka tšatši ge ke anegela batho ka leeto laka; ke ba botša ka tlhathollo yaka ya gore dijo tša isiZulu ke dife. Ke holofela gore batho ba tlo di thabela go ya le ka fao di lego ka gona. Re nale tshepho ya go hlatloša disola tša se-

E tšwelapele letlakaleng la 2

Mmabatho Molefe, mong wa resturente gola Motsekapa, o itiretše leina lefaseng ka go apea dijo tša setšo.
Seswantšho ke sa Molefe.

Youngsters unite against unemployment

Page 8

Don't miss an opportunity to study overseas

Page 13

Go bala *Vuk'uzenzele* Ikhweletšwe GOVAPP mo go:

Nyaka SA Government mo go Google playstore goba mo go appstore

IKGOKAGANYE LE RENA GO

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Diwepsaete: www.gcis.gov.za
www.vukuzenzele.gov.za

E-mail: vukuzenzele@gcis.gov.za
Mogala: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

VUK'UZENZELE KE MAHALA, GA E REKIŠWE

E tšwelapele go tšwa letlakaleng la 1

tlwaedi go ba tša maemo a godimodimo. Motsekapa o nale batho ba ditšo tša go fapafapana, ntle le baeti ba boditšhabatšhaba; ka moka ba tla ithuta ka dijo tša isiZulu,” a realo.

Diresturente tše 50 tše kaonekaone lefaseng

E be e le mokgwa wa Molefe wa go tumiša dijo tša setšo ka sebjalebjae wo o mo dirilego gore a ikhweletše sekgoa lenaneong la 50 Next, leo ngwaga ka ngwaga le ketekago batho ba 50 ba mengwaga ya ka fase ga ye 35 bao ba fetšoago seemo sa legoro la dijo lefaseng ka bophara.

Phadišano ye e kgontšha

baapei ba bohlale kudu go laetša lefase mabokgoni a bona a go apea.

Molefe o ile moletlong wo wa difoka ka Phupu gola Bilbao, Spain, ebile o bolela gore e be e le letšatši la tlhohleletšo la go boledišana le baapei ba bangwe.

“Ke bile le mahlatse a go kgona go kopantšha batho go tšwa nageng ka bophara le ba mengwaga ka moka go tla go ipshina ka dijo tša rena. Batho ba nale go nyenya dibere (go ja ditho tša ka teng tša diphoofole) gomme ke nyaka go ba bontšha gore ge ba ka di apea gabotse, di tla ba monate go swana le seripa sefe goba sefe sa nama. Ke rata gape le go hlohleletša matena a ditho ka moka tša phoofole, go etiša pele mokgwa wo wa go ja ka

tsela ye maleba,” a realo Molefe.

Emazulwini matho-mong a ona ngwaga wo e ithopetše gape sefoka sa go ba Resturente ya Ngwaga Ka Moka ya go Šoma Botse go Feta tše Dingwe ka moka kua Difokeng tša Bone tša Resturente ya Luxe tša go swarwa Ngwaga ka Ngwaga.

Leano la Kagoleswa ya Ikonomi le go Boetšwa Sekeng ga yona

Emazulwini e thwetše batho ba bane ebile Molefe o nale dithulaganyo tša go godiša kgwebo ya gagwe.

O bolela gore bohwa bjo bo humilego bja Afrika Borwa ke bjona bjo bo gokagoketšago baeti.

Bjalo ka karolo ya Kago-

leswa ya Ikonomi le go Bušetšwa Sekeng ga yona, mmušo o hlaotše lefapha la boeti bjalo ka le lengwe le bohlokwahllokwa ebile e le le legologolo la go hlohleletša go boetšwa sekeng ga ikonomi.

Kgoro ya Boeti, lefapha la praebe le bakgathatema ba bangwe ba ipopile ngatana ye tee go hlama Leano la go Boetšwa Sekeng ga Lefapha la Boeti, leo le tla thušago go bopa ditirišanommogo tše logetšwego maano magareng ga mmušo le intasteri go netefatša maitemogelo ao a kaonafetšego a baeti. Se se tla dirwa ka go tsebagatša dikgopelo tša e-visa, go hlohleletša polokego ya baeti le go dira gore go be bonolo gore badiriši ba humane dilae-sense. **U**

Go hwetša tshedimošo ka botlalo mabapi le Emazulwini resturente, letšetša
062 160 2347

Naa o be o tseba?

• Bengdikgwebo bao ba thomago dikgwebo lefapheng la boeti ba ka dira dikgopelo tša thekgo ya ditšhelete go tšwa go Kgoro ya Boeti, yeo e tla bontšhago gore ba ipapatše bokaone ka mokgwa mang le go ba fa thekgo.

• Go hwetša tshedimošo ka botlalo, etela wepsaete ye www.tourism.gov.za/Pages/home.aspx

Boloka tšhelete: Reka diphahlo tša go se lefišwe metšhelo

Allison Cooper

Ka baka la ge ditheko tše di gaketšego la go šiiša tša go phela mo Afrika Borwa di ama gampe badudi ka moka, kudukudu bao ba tšwago ka malapeng a letseno la fase, o ka netefatša gore tšhelete ya gago e tšea nako ye telele ge o reka dikrosari ka go topatopa diphahlo tša go se lefišwe metšhelo.

Diphahlo tša go se lefišwe

metšhelo ke dijo tše itšego tša bohlokwa tše bareki ba sa lefišwego metšhelo go tšona, gomme se se ra gore di rekišwa ka theko ya fase.

Batho bao ba rekago dipahlo tša mo lenaneong la tšeodi sa lefišwego metšhelo ba kgona go hwetša diphahlo tše ntšinyana tšheleteng ya bona, gomme seo se ka ba thuša go kgona go bea dijo tša phepo tafoleng.

Goya ka Dipalopalo tša Afrika Borwa (Stats SA), dijo

le dino tše sego tša madila (NAB) di hlatlogetše godimo ka 8.6% ka Phupu ngwaga wa go feta ka fao di bego di bitša ka gona ka Phupu ka 2021.

Ba Stats SA ba bolela gore ditšweletšwa tša dijo tšeodi di hlatlogilego kudu ke borotho le disirele (go akaretšwa le bupi), nama, oli le makhura – e lego dijo tša go jewa ka mehla ka malapeng a mantši.

Ditšweletšwa tša borotho le tša sirele di hlatlogile ka 11.2% ga e sale go tloga ka Phupu 2021, morago ga go hlatloga go tloga go 8.4% ka Mopitlo lenyaga, nakong ya ge Tšhupane ya Ditheko tša Bareki (CPI) e hlatloga ka 1.1%. Tlhatlogo ya kgwedi ka kgwedi e bile 2.6%, ka ditheko tšeodi di hlatlogilego ka lebelo tša bupi (5.2%), borotho bjo botsotho (3.2%) le macaroni (3%). Godimo ga tšohle, ditheko tša nama di hlatlogile ka 9.5% go tloga ka Phupu 2021 go fihla ka Phupu 2022, ebile di bitša ka theko ya godimo go feta theko yeo di bego di rekwa ka yona ka Mopitlo 2022.

Dioli le makhura di hlatlogile ngwaga ka ngwaga ka

32.5%, ge di bapetšwa le 26.9% ka Mopitlo nakong ya ge CPI e nyologa. Theko ya godimodimo ya oli ya sonoplomo, e bea kgatelelo ye kgolo godimo ga ditekanyetšokabo.

Boloka tšhelete ka diphahlo tša go se lefišwe metšhelo

Diphahlo tša go se lefišwe metšhelo di tsebagaditšwe ke mmušo ka 1992 go thuša malapa a letseno la fase.

Ga e sale di tsebagatšwa la mathomothomo, dipahlo tše dingwe tše ntši di tsentshitšwe lenaneong le.

Goya ka Ditirelo tša Metšhelo ya Afrika Borwa (SARS), dijo tša go se lefišwe metšhelo di lokelwa lekgetho la 0% – se se šupa gore bareki ga ba lefišwe 15% diphahlong tše ka gobane ga ba di lefelle VAT.

Diphahlo tše di akaretša tše:

- Borotho bjo botsotho
- Dithoro tša mafela le miliraese
- Folouru ya borotho bjo botsotho (ntle le moroko wo o šitšwego)
- Setampa
- Mae

- Merogo ye foreše le dienywa
- Dinawa tše omišitšwego
- Digwere
- Bupi
- Raese
- Hlapi ya Pilchard ka kotikoting goba ka thitswaneng
- Makhura a go apea merogo (ntle le mohlware)
- Maswi, maswi ao a betšego, maswi a lerole le metswako ya ditšweletšwa tša maswi a lerole
- Digwere tše tala tša go jewa le dinyeu, go swana le dierekisi, dinawa le ditloo bjalo bjalo

Mengatana ya lehlapo (ya sesadi) le yona ga e lefišwe metšhelo, go swana le mengatana ya pele go le mengatana ya sesadi ya go tšitlelwa ka borokgwaneng bja ka gare.

Batšofadi le bona ba swanetše go botšiša mabenkeleng a mo ba dulago gore ge ba reka diphahlo tšeodi sa lefišwego metšhelo ke ka matšatši afe a beke mo diphahlo tše ba di rekago ka diphokoletšo. **U**

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Head of Editorial and Production
Regomoditswe Mavimbela
Regomoditswe@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | Zanelemngadi@gcis.gov.za

Acting Managing Editor
Tendai Gonesse | tendai@gcis.gov.za

News Editor
Noluthando Motswai

Writers: More Matshediso
Ursula Graaff

Graphic Designers
Tendai Gonesse | Benny Kubjana

Production Assistants
Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners
Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Khulu | Mahanyele Ramapala

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

Printed by:

Distributed by:

A re thekgeng maphodisa gore Afrika Borwa e bolokege

Go nale tlalelo le pefelo tše golego godimo setšhabeng ka maemo a bosenyi ka mo nageng ya gaborena.

Tiragalo ye hlagilego malobanyana mo ya go hulwa le go katwa ga basetsana ba seswai ke sehlopha sa banna gola Krugersdorp e hlotše pefelo setšhabeng ka moka le go hlohleletša magato a go ba le mošito kgahlanong le dihlophana tša meepo ye sego molaong tša go ihlama ka dibetša tše di šomang lefelong le.

Ditebogo di lebišwa go ba Ditirelo tša Maphodisa a Afrika Borwa ka magato a bona a mošito mo dibekeng tše tharo tša go feta go phenkgišana le ditiragalo tša go kata ka sehlopha le bosenyi mo lefelong le. Le ge go le bjalo, setšhaba se tloga se laeditše gore e se be fela bosenyi bja maemo a godimo bjo mafelelong bo tšeelwago magato kgahlanong le go gataka molao.

Nnete ke gore go nale ditlhotlo tše hlobaetšago kudu tše dilebaganego le sephodisa sa Afrika Borwa eupša re šoma ka thata go di fenya.

Go swana le dikgoro tša mmušo ka moka, Ditirelo tša Maphodisa a Afrika Borwa le tšona di angwa gampe ke ditlamorago tša seemo sa go se leše di wela sa matlotlo a naga ye, mengwaga ye mmalwa ya go hlaelela ga bašomi le go gogwa ga mmušo ka nko. Se sengwe gape, maphodisa le bona ba šoma maamong a šoro fao nako tše dingwe ba gapeletšago ke seemo go nkgetšana mahwafa le dikgaruru, dikgobalo goba ona mahu.

Ge re sena lebotho la maphodisa la go tia, la bokgoni le la go tseba mošomo, bosenyi ka mo Afrika Borwa bo ka se tsoge bo fedile. Tlhaelelo ya bašomi ka gare ga SAPS ke ye nngwe ya hlobaboroko yeo sale ya

hlagišwa pegong ya Sehlopha sa Ditsebi sa go šetšana le Megwanto ya Mosegamanye 2021, yeo gabjale e tšeelwago magato go tla ka tharollo.

Morago ga gore seemo seo se tieletšego se boetšwe sekeng go boetapele bja SAPS, šedi ya rena gonabjale ke go šogašogana le tlhaelelo ya maphodisa yeo e dirilego gore mabotho a rena a phethagatšo ya molao a ikhwetše a se a itokišetša go mekamekana le ditiragalo tša kgwedi ya Mosegamanye ngwageng wa go feta.

Tlhaelelo ya bašomi le go hloka tlhahlo ya maleba di bile le ditlamorago tše mpe tlhabetšong ya setšhaba le ka Lekaleng la Maphodisa la go šogašogana le Megwanto.

Mmušo o lokotše tšehele ya go goketša baihutlabophodisa ba baswa ba 12 000, ebile sehlopha sa mathomo se gare se fiwa tlhahlo ya motheo. Diyuniti tša SAPS tša Megwanto ya Setšhaba di tla amogela maloko a tlaleletšo a 4 000 ngwaga wo, ebile dipeakanyo di gare di a dirwa go hlhla maloko a mangwe ka tsela ye maleba.

Ka go ithuta go tšwa ditiragalong tša Mosegamanye ngwaga wa go feta, re šoma ka thata go kaonafatša tšhomišanommogo magareng ga mabotho a phethagatšo ya molao le intasteri ya tšhireletšego ya praebete phenkgišanong ya rena kgahlanong le bosenyi.

Re swanetše go šoma bjalo ka monwana le lenala le bakgathatema ka moka, go akaretšwa dikgwebo, gore methopo ka moka le bohlopi bja bosenyi di abelwe ka go lekalekana go kaonafatša bobedi polokego ya setšhaba le go šogašogana le bosenyi bjo bo šwalalantšhago ditiragalo tša ikonomi.

Mohlala wa se ke tšhomišanommogo magareng ga Ditimela tša Merwalo tša Transnet le SAPS go lwantšhana

le bohodu bja mananeokgoparara le go senywa ga megala ya mohlaga se ka boomo.

Mohlala wo mongwe wa tšhomišanommogo ke magareng ga baletakgoro ba moepo, baletakgoro ba praebete le SAPS go lwantšha bohodu bja dimetale tša majabajaba.

Ka baka la maitekelo a a mohlakanelwa, re bona mošomo o gatela pele diprofenseng tša go swana le Mpumalanga le Limpopo tše o bego e le hlobaboroko ye kgolo ka seemo sa tšona sa go se laolege ka baka la ge dimetale tše di utswitšwego di ile tša išwa mebarakeng ya mešikašika ka dinageng tša mošola.

Ka diyuniti tša yona tša bosetšhaba tša go lwantšha bosenyi, SAPS e be e gatela pele go lwantšha dihlopha tša bosenyi tša go ipopa, go akaretšwa le dihlopha tša go gweba ka diokobatši, dihlopha tša bosenyi ka kakaretšo le meepo ye sego molaong.

SAPS e gare e hloma sehlophatšhomo go šogašogana le meepo ye sego molaong, go bapa le dihlophatšhomo tše dingwe tša go swaragana le go tšewa ga tšehele ka kgang mafelong a kago, bohodu bja koporo le dikheibole, le go utswiwa le tshenyo ka boomo ya mananeokgoparara a ikonomi.

Ntle le diphenyo tša tlhabetšo ya go ba le mohola ya sephodisa go šogašogana le bosenyi bja ikonomi, mošomo wo boimaima wa SAPS wa go swaragana le boseyi ka kakaretšo o fela o hlaetšwa mahlo.

Mo ngwageng wa go feta wa ditšhele, go fa mohlala, Lekala la Dinyakišišo tša Bosenyi la SAPS le file dikahlolole tša bophelo ka moka tše 206 kgahlanong le babonwamoloto ba 209, tše 154 tša tšona e be e le tša polao le go kata. Diyuniti tša SAPS tša Dikgaruru tša ka Malapeng, Tšhireletšo ya Bana

le Melato ya tša Thobalano di file dikahlolole tša bophelo ka moka tše 356 kgahlanong le babonwamoloto ba 266. Ka diphuruphutšo tša go lota mehlala ya babelaelwa, go golegilwe batho ba go feta 13 000.

Ka baka la maemo a godimodimo a bosenyi setšhabeng sa gaborena, nnete ke gore go sana le tše ntši tše swanetšego go dirwa. Le ge go le bjalo, dipalopalo tše di laetša gore badirabosenyi ba bantši ba gare ba golegwa le go sekišwa go fihla mafelelong. Ba ka se dumelelwe go phonyokga letsogo la molao.

Lebotho la Sephodisa sa Afrika Borwa la Nyakišišo ya Melato ya Maemo a Godimo, la go tsebe ga di-Hawks, le fihleletše dinepo tša lona ka moka ngwageng wo fetilego wa ditšhele, gomme dipolelo tša gona ebile go golega le go phara batho ka melato, go amogwa ga thoto, ditaello tša kgorotshoko tša kiletšo le tša kamogo le ditaello tša kgoro-tshoko ka kamogo ya thoto ya boleng bja dimilione tša diranta.

Godimo ga bao ba golegilego le go pharwa melato ke di-Hawks go akaretšwa ba meepo ye sego molaong, tshenyo ya diphaephe tša dibešwa, go swara poo dikoloi tša go tsamaisa tšehele le go bolaya maphodisa.

Lekala la di-Hawks le thomile mošomo le Lebotho la NPA la Dinyakišišo melatong ye tšwago khomišeneng ya dinyakišišo tša go gogwa ga mmušo ka nko.

SAPS e thekga twantšho ya dikgaruru tša go ikala ka bong, ditišing tše dingwe le tše dingwe tša maphodisa e hloma diphaphoši tše di thekgago batšwasehlabele go lokologa gape e phethagatša le dithendara tša go reka didirišwa tša go batamela seripa sa milione tša go kgoboketša bohlatse tše di swanetšego go abelwa

ditiši tša maphodisa.

Maphodisa ba ka se atlege ka ntle le tšhomišano ya setšhaba.

Ka lona lebaka le, re beile šedi ya rena godimo ga go oketša palo ya Dihlopha tša Badudi tše di šomišanago le Maphodisa (CPF) go kaonafatša bobedi dikamano tša maphodisa le tša setšhaba.

Ditheto di lebišwa go batho setšhabeng bao ba tšeago maikarabelo a go dira gore mafelo a bona a bolokege ka go hlapetša mebila, go dira masolo a temošo ya bosenyi le tše dingwe tša ditiragalo.

Ka go šomiša pego ya Sehlopha sa Ditsebi bjalo ka motheo wa go hlama ka leswa kgoro ye, re gare re beakanya ka leswa le go fetola merero ya didirišwa, go kaonafatša mabokgoni le go maatlafatša mabokgoni a phethagatšo ya molao mafapheng ka moka.

Go ba lephodisa, o kaba o le monna goba o le mosadi, e tloga e le mšomo wo boima kudu, wa go šoma ka fase ga kgatelelo le wo šoro ka mo nageng, ebile gantši ke mošomo wo batho ba se nago tebogo ya bjona. Le ge e le gore poulelo ya batho setšhabeng ka bosenyi e ya kwešišagala, ke madimabe gore poulelo ye ya bona e dira gore maphodisa a bonwe bjalo ka batho ba babe, mola ba tšwelapele go re hlankela le go re šireletša.

Ka baka la ge mmušo o šoma ka thata go nea maphodisa didirišwa tše maleba, tlhahlo le ditekanyetšokabo tša go phethagatša mešomo ya bona, ke dira boipiletšo go MaAfrika Borwa ka moka go tsenela maitekelo a go dira gore mebila ya rena le setšhaba sa rena e se be le bosenyi.

A re thabeleng mošomo wo boima wo dirwago ke maphodisa a rena le go ba fa thekgo ka botlalo go dira gore Afrika Borwa e be naga ya go bolokega.